

## Tūristu gaitas kalnu un ezeru zemē

M. GRIGOROVICŠ

Jauks, saulains svētdienas rīts. Rīta agrumā sāk ierasties ekskursanti — braucēji gan pulciņiem, gan pa vienam, lai kopā auto braucienā dotos ceļā<sup>1</sup>. Tālumā sadzirdāma kāda rubeņa īpatnā dziedāšana, — arī cīrulis iesāk savu rīta skaņo dziesmu, paceldamies augstu debess zilgmē, kas pēc senču ticējumiem norāda, ka laiks : būs labs. Sēžamies autobusā un dodamies ceļā uz Aglonu. Vērojam apkārtni: kalni, ielejas, zaļojošie lauki, pļavas, Šantu, Kropovas kalnainā apvidā, priežu meži — rušāniešu iemīļotākā atpūtas un sēņu, ogu lasīšanas vieta. Kropovas priežu mežā pie grants bedrēm, ap 2 km attālumā no Aglonas stacijas, apskatām augstu, iegārēnu, bet stāvām malām kalnu, apaugušu simtgadīgām priedēm — seno bijušo Polijas ķēniņu veco nocietinājumu — cietokšņi, celtu senā Pliskavas — Augsoils — Rēzeknes — Daugavpils — Viļņas tirdzniecības un kara ceļa aizsardzībai. Šeit atrasta seno ķēniņu veca nauda, ieroči, šķēpi, lielgabalu lodes, no kuriem autora īpašumā atrodas kāds vecs tērauda kalts šķēps un seno polu ķēniņu dažādas monētas. Kalna nocietinājuma pakājē. dienvidus pusē esot apakšzemes eja, kura laikos, kalna zemei no nobrūkot, esot aizbūrusi. Kalna dienvidus pusē. lejā uz lauka atrodas veci kara kapi, kur dziļāk varot izart vecas dažādas naudas, kā arī kara ieročus — šķēpus. Naudas un zelta meklētāji kalnu pa naktīm izrakņājuši vienās dobēs. Pēc kalna — nocietinājumu apskatīšanas, turpinām ceļu, kur izbraucot cauri mežam, uzkalnā pie lielceļa atrodas Anatonoles muiža, piederoša bijušam cara Nikolaja II. vecākam pavāram Cēzāram Žukovskim, kurš 1901. gadā Parīzes izstādē, kulinārii nozarē apbalvots ar I. šķiras augstāko diplomu, bet uznākot revolūcijai, bija spiests pavāra mākslu nomainīt pret arkla balstu. Saskatāmas berzu birstalas, kalni, ielejas, zili sidrabaini saulē mirdzošie ezeri, Krista - Kruga muiža. Voguļu ciema viensētas, kur saskatāmas senā, mūsu senču, ordeņa un slavu kņazu laikmeta: Pliskavas — Rēzeknes — Daugavpils — Viļņas tirdzniecības, kara lielceļa pazīmes, kas krusto tagadējo Aglonas staciju - Aglonas lielceļu. Tālāk kļūst saskatāmi Aglonas baznīcas balti mirdzošie torņi. Poguļanka ar Pogulankas upes ieteku Ciriša ezerā ar uz upes labā krasta esošo apaļo kalnu — seno poļu ķēniņu nocietinājumu, Ciriša zili-sidrabaini vizuļojošie ūdeņi ar gleznainām salām, Somersēta miests, ar pastu, aptieku, tirgus laukumu, vairākiem veikaliem un apm. 70 gruntsgabaliem, nodibināts 1902. gadā, no vietējās Novij-Dvor muižnieces Sommerset, nosaucot to viņas vārdā. Nepilnu kilometri no Sommerseta miesta un 10 km attālumā no Aglonas dzelzceļa stacijas, dienvidaustrumu virzienā, starp Ciriša un Egles ezeriem, atrodas Latvijas katoļu svētnīca un garīgās kultūras centrs —

1 Ceļojumu tūristi sāk pie Aglonas dzelzceļa stacijas. Vecā stacijas ēka nav saglabājusies. **Uzdevums A**

Agloņa.

Par Aglonas dibinātāju uzskata muižnieci levu Justīni Sestovieki. kura 17. g.s. beigās manto Rušānu novada Bērzgala un Viškovas muižas. Rūpēs par savas dvēseles glābšanu, viņa daļu mantojuma nolemj ziedot katoļu baznīcai un ataicina uz Viškovu dominikāņu ordeņa mūrķus, dāvinot tiem šo muižu ar visiem īpašumiem un 90 zemnieku mājām. Par lielo dāvinājumu, dominikāņu ordeņa mūķi uz visiem laikiem apjēmas katru nedēļu noturēt 4 svētas mises. Jau no īpašumu mūķi vēlāk stipri paplašina, piejēmdami dāvinājumus uz līdzīgiem noteikumiem no daudziem apkārtnes muižniekiem: D. Mola, Fr. Grothuza, J. Šadurska, J. Rucka, Ks. Puljana, A. Janiseviča un citiem.

12 mūķi, kas bija apmetušies Viškovā, skaistā Egles ezera krastā, nodibina dominikāņu klosteri un stājas pie baznīcas būves.

Aglonas pirmā Romas-katoļu baznīca celta no koka 1700. gadā un iesvētīta 1751. gadā, bet drīzi vien tā izrādās par mazu un 1762. gadā mūķi nolemj celt lielāku "mūra baznīcu. No 1768. gada līdz 1800. gadam Domenika ordeņa mūķi uzcēla tagadējo mūra baznīcu vienkāršā baroka stilā. Baznīcā ir 10 altāru un brīnumdarītājas — Dievmātes Marijas — bilde, gleznāta 18. g.s., uz ozola koka, sudrabota un ieslēgta zeltītos rāmjos.

Pēc iepazīšanās ar baznīcas iekšieni, uzkāp lielākais baznīcas zvans — svarā 58 pudi, 38 mare., ar loti skaidru skaņu. Tornis uzcelts 1839. gadā. No torņiem saredzama ļoti plaša un skaista apkārtnē, nosēta kalniem, ielejām, zaļi zaļojošiem mežiem, laukiem, pļavām, bērzu birstalām un starpās daudziem zili-sidrabaini saulē vizuļojošiem ezeriem. Tālāk apskatām blakus baznīcai esošo divstāvu mūra ēku — bijušo vīriešu klosteri, kurš savienots ar baznīcu.

leejam priekšelpās. Tālāk, aiz stikla durvīm stiepjas galvenais klostera koridors. Kāpjot pa plašajām koka trepēm no pirmā stāva uz otro, redzams liels krusts un klostera zvans. Klosterī ir vairāk kā 30 istabas. Vīrs dažām kambaru durvīm uzkārtas vecas gleznas, kur bijušie dominikāņu mūķi gleznojuši fantastiski apgārtus askētus - svētos.

Aglonā klosteris nodibināts 1700. gadā 20. maijā un to Cēļuši dominikāņu mūķi. Vēlākos gados tie atver te draudzes skolu, kur māca lūgšanas apkārtnes zemnieku bērniem, nodibina bibliotēku un garīgo semināru, kura sagatavo jaunus mūķus, 19. g. s. vidū krievu valdība sāk vajāt katoļu misionārus un slēdz daudzus dominikāņu un bernardinu klosterus un turienes mūķus sūta nometināšanā uz Aglonu. Tā klosteris pārvēršas par cietumu; kurā izcietuši sodu. 200 garīdznieki par dažādiem politiskās darbības pārkāpumiem. Arī pašam Aglonas klosterim krievu valdība noliedz sagatavot jaunus mūķus, līdz ar ko 19. g. s. mirst arī pēdējais dominikānis Latvijā.

Pēc klostera apskatīšanas dodamies uz 6 ha lielo Aglonas

augļu dārzu<sup>2</sup>. Apskatām dārza vidū kalnu, apdēstītu ar 12 liepām, dēstītām 1842. gadā pār piemiņu 12 svētiem apustuļiem ar pie kalna pakājē esošo piemiņas akmeni ar iecirstu gada skaitli. Dārzs ar savu kalnaino virsmu, zivju dīķiem, ar daudzumiem un dažādiem augļu un lapu kokiem, kā arī ogu krūmājiem, atstāj ļoti krāšņu dabas skatu iespaidu. Apskatām vēl Aglonas sēravotu, kurš atrodas starp Aglonas baznīcas augļu dārzu un Egles ezera rietumu krastu. Sēravots atrasts 1824. gadā, bet tam 1825. gadā uz Egles ezera rietumu krasta, netālu no sēravota tika izbūvēta koka dziedniecības māja ar 10 dzīvokļiem un vannu katrā dzīvoklī, slimo dziedināšanai ar sēravota - minerālūdeņu vannām. 1826. gadā ūdens analizēts Viļņā no ārstu komisijas, kā arī Pēterpils medicīnas akadēmijas — atzīts ar dziedošām īpašībām. No visām, malām ļaudis braukuši uz Aglonu, ārstēties ar sēravota minerālūdeni — dzerot un mazgājoties tanī — apmeklējot ārstēšanās nolūkā pāri par 200 cilvēku. Vēlākos laikos sēravota ūdeņiem sajaucoties ar citu avotu ūdeņiem un izvesto apkārtnes nosusināšanu, sēravots zaudējis savas dziedniecības īpašības un kopš 1836. gada dziedināšana Aglonas sēravotos vairs ne notiek<sup>3</sup>.

Tālāk dodamies apskatīt netālu esošo jauncelto grandiozo 4 stāvu mūra ēku — Aglonas vīriešu ģimnāziju, kura atrodas uzkalniņā, un majestātiski paceļas pār visu apkārtni. No ēkas augšstāva logiem atklājās krāšņi dabas skati uz visām debesu pusēm.

Apskatījuši Aglonas ievērojamākās vietas un celtnes, braucam uz Cīriša ezera lielo salu — Upuru kalnu. Cīriša ezers aizņem ap 750 ha lielu platību ar vairākām saliņām. No salām vislielākā un skaistākā ir Upuru kalna sala, noaugusi simtsgadīgiem kokiem. Salas ziemeļu krastā atrodas liels, augsts kalns, kas ir mūsu senču pilskalns ar uz pilskalna esošo uzkalniņu — Upuru kalnu. Te, kur mūsu senči nesuši upurus saviem dieviem, no kā šis kalns un sala dabūjuši savu nosaukumu<sup>4</sup>.

Apskatījuši salu, braucam uz krastu, un dodamies dienvidus virzienā — uz Šķeltavu. Skatām paveras bērzu biensētas, priežu sili, kalni un ielejas; Leitānu sādžas viensētas ar zaļojošiem lauku sējumiem, veselū ezeriņu un upīšu virkni. Sasniedzām Skuju ciemu ar Skuju pilskalnu, kurš atrodas Aglonas — Krāslavas lielceļa labā pusē, 5 km no Aglonas. Pilskalns 15 mtr. augsts, ar no trim pusēm stāvām nogāzēm. Pilskalna plakuma garums — 45 m, platums 25 m. Pilskalns tiek apstrādāts, izņemot kalna sānus. Stāsta, ka kalna sānos tajā vietā, kur tagad ierīkots pagrabs, esot noslēpta zelta nauda. Racēji, meklējot pēc naudas, izrakuši lielu bedri, bet naudas neatraduši.

2 Dārzs likvidēts padomju laikos, apbūvējot ar tipveida mājām.

3 Svētavots joprojām ir populārs tūristu apskates objekts. **Uzdevums B.**

4 Apmeklē Upuru kalnu, vasarā tur iespējams noklūt peldus vai ar laivu. Laivu var dabūt, piemēram, Aglonas Cakulos. **Uzdevums C.**

Saimnieks, izmantodams izrakto lielo bedri, tanī vietā ierīkojis pagrabu. Agrākos laikos pilskalnu arot, atrasti senie kara ieroči: zobeni, šķēpi un citas senlietas. Apskatījuši pilskalnu, turpinām ceļu uz Tulišu, Zukulu, Marchilēviču sādžu viensētām, kur visu laiku ceļš stiepjas pa kalnainu apvidu, ar plašiem, jaukiem dabas skatiem uz visām četrām debess pusēm, kalni, ielejas ar lapu koku birstalām, saskatāms Baravajas ezers ar Baravajas plašo priežu silu, bijušo sādžu viensētas. Sasniedzam Dubnas upi, kura ātrā gaitā veļ plašo Sivera, Dridžas un daudzo citu ezeru tumšos ūdeņus uz mūsu māmuļu — Daugavu<sup>5</sup>.

Apskatījuši Egļu pilskalnu, turpinām ceļu uz Kavalevas ciemu, kur Dubnas upe ar strauju gaitu kalnu saspīestā, akmeņainā gultnē, putodama, burbuļodama un šņākdama, griež vecās Kavalevas ūdens dzirnavas, veļot plašos Sivera, Dridžas un daudzos citu ezeru tumšos ūdeņus uz mūsu māmuļu Daugavu. Sivera, Dridžas ezeri atrodas 160 mtr. virs jūras līmeņa un Augšdubnas kritums, starp Dridžas un Višķu ezeriem, ir 60 mtr., bet Lejasdubnas kritums no Višķu ezera līdz Daugavai pie Līvāniem ir tikai 10 mtr. Dubna te ir izgrauzusies caur kalnu grēdām, tā radot skaistus, stāvus, augstus, klinšainus krastus un gravas — apaugušas ar simtsgadīgiem lapu kokiem, kur upes abu krastu gravu ielejas guļ Kavalevas ciems ar savāra vecām, romantiskām dzirnavām, kas ar klip, klap skaņām un lakstīgalu pogošanu rada nepārspēti jauku dabas skatu un skaņu harmoniju.<sup>6</sup>

Saskatāmi jau Jasinskas 247 ha lielā ezera zili sidrabaini vizuļojošie ūdeņi ar gleznainiem krastiem, Grāveru ciems uz Jasinskas ezera dienvidus vakara krasta ar interesanto, taisni pirms 100 gadiem celto, koka pareizticīgo baznīcu, Grāveru 6-klasīgo pamatskolu un Aulejas pagasta valdes namu<sup>7</sup>.

Apskatījuši Grāverus, dodamies dienvid-austrumu virzienā uz Rāgeļiem. Ceļš iet gar Jasinskas ezera dienvidus krastu. Bezvēja saulainā laikā, skaistā un plašā ezera ūdeņi spīd gludi kā spogulis, tajā atblāzmojas zilās debesis, atvīz krastameži, birstalas, kalni. Rāgeļu Romas-katoļu draudzes vecā koka baznīca celta 17. g. s. uz kāda mūsu senču vecā pilskalna. Prāvests J. Ļaksa laipni mūs iepazīstina ar baznīcas interesantākām, vēsturiskākām ziņām. Gar kalna malām saredzamas terašu atliekas, melnzeme un trauku lauskas. Kapsētas grāvji, kapi un baznīcas būve pilskalnā, ir iznīcinājuši pilskalna pirmatnējo, seno izskatu<sup>8</sup>.

5 Apstājies pie tilta pār Dubnu. **Uzdevums D.**

6 Kavalevas ūdensdzirnavas. **Uzdevums E**

7 Grāveru baznīcā padomju laikos bija sporta klubs, 1996. gadā tā “restaurēta”, pārvēršot to līdz nepazīšanai. **Uzdevums F**

8 Arī Rāgeļu baznīca neizskatās tā, kā pirms 75 gadiem

Apskatām koka zvaninīcu, kur pie sienas redzami 2 lieli koka rāmji, ar tanīs iegrieztiem senlatviešu saulgriežu ornāmentiem un citiem rotājumiem un ornāmentu krāsojumiem, kurus kā vērtīgu seno senlatviešu ornāmenta kok griezuma darbu un krāsojumu, lūdzu prāvesta kungu uzglabāt, jo viņš izteicās, ka tos gribot sadedzināt. Pieminēkļu valdei būtu šie vecie rāmji, ar senlatviešu ornāmentu griezumiem rāmjos, pievācām!, resp. pārņemami valsts aizsardzībā.

Tālāk mūsu ceļš ved uz Auleju. Tas iet pa kalnainu apvidu, gar Cērmaņu un Lielā Gaušļu ezeru ziemeļu krastu. Skaisto ezeru ūdeņi ir gludi kā spogulis, tajos atblāzmojas zilās debesis, atvīz krastu birstalas, meži, kalni, gleznainās ezeru salas, atstājot burvīgu iespaidu. Sasniedzām Žauneranu pilskalnu. Tas atrodas pašā lielceļa malā, pie Žauneranu ciema, starp abiem Lielo un Mazo Gaušļu ezeriem<sup>9</sup>. Augstā, līdzenā vieta šeit pret ezeriem apraujas stāvā kraujumā. Kraujā ūdeņi izgrauzuši divas līdzteku gravas, starp kurām palikusi pašaura zemes strēmele, kur, kā izdevīgā aizsardzības vietā, ir ticis ierīkots arī pilskalns. Pilskalna virsū plakans, no neatminamiem laikiem tiek apstrādāts. Dienvidus galā kultūras slānis ir sevišķi melns un satur rupjas, ne virpotas trauku lauskas. Šeit pat dažkārt uzar akmens laikmeta ieročus: akmens cirvjus, kaltus, dažādus akmens, bronzas un dzelzs priekšmetus, zobņus, šķēpu galus, nažus un citus priekšmetus. Vērojams, ka pilskalns jau sensenos aizvēsturiskos laikos, atrodoties stratēģiski izdevīgā, ezeriem augstā, nepieejamā, ūdens un sauszemes ceļiem bagātā, vietā, ir bijis apdzīvots. Apskatījuši šo vareno mūsu senču pilskalnu, turpinām ceļu gar Mazā Gaušļa ezeriņa vakaru krastu uz Grītnānu un Lejas-Pūdnieku ciemu, kur ceļš krasi pagriežas uz austrumiem — Auleju. Paceļoties tuvākā uzkalnā, saskatāmi Aulejas ezera sidrabaini mirdzošie ūdeņi ar Aulejas novada plašo, 300 ha lielo, jaukto mežu, un kalnā esošā baltā katoļu baznīca, kas majestātiski paceļas pār visu apkārtni. Baznīca atrodas Aulejas ezera ziemeļu krastā, tā saucamā baznīcas kalnā, kurš pussalas veidā iespiežas ezera ūdeņos. Pirmo koka baznīcu šeit cēluši jēzuitu ordeņa tēvi 1625. gadā, pēc kuras nodegšanas 1685. gadā ordeņa tēvi 1709. gadā uzcēluši tagadējo mūra, skaisto baznīcu ar 5 tornīšiem, svētās Marijas, Madaļas vārdā. No baznīcas torniem atklājas bezgalīgi krāšņi dabas skati uz visām debess pusēm: kalni, ielejas, zaļojoši meži, lauki, pļavas, bērzu birstalas ar neskaitāmiem zili sidrabaini saulē, kā kreļu virknes, vizuļojošiem ezeriem<sup>10</sup>. Pie Blodeļiem sasniedzam Sivera 1864 ha plašo ezeru, kupš te līča veidā pieiet pie paša ceļa. Plašā ezera ūdeņos

– tā nodega 1941. gadā, atjaunota pilnīgi citā veidolā.

9 Žaunerānu pilskalns, **Uzdevums G**

10 Aulejas baznīca joprojām ir viena no ievērojamākajām šī apvidus būvēm. **Uzdevums H**

atblāzmojas zilās debesis, atvīz krasta birstalas, meži, kalni, ar gleznainām ezera salām, kas viss atstāj burvīgu iespaidu. Bet cik ezers mīlīgs rāmā, saulainā laikā, tik tas briesmīgi bīstams vējā un vētrās, kad viņā saceļas tumši-balti putojoši viļņi, gatavi aprīt visu, kas viņiem gadās ceļā. Ziemas laikā braucējus atkal apdraud ledū lielās plaisas, kas rodas ledum plīstot un kā lielgabalu dārdoņa noskan pār visu plašo apkārtni. Turpinot ceļu, atkal saskatāmi kalni, lejas, zaļojoši lauki, viršu pelēkie laukumi, pļavas, meži ar mirdzošiem ezeriņiem.

753 ha lielā Konstantinovas muiža, pirms pasaules kara, piederēja krievu muižniekam Pisarevam, kuram vēl bez šīs piederēja Vārkavas pagastā esošā plašā Znotiņu muiža. Muiža agrārreformas laikā sadalīta 40 jaunsaimniecībās. Centra (52 ha) lieliskā parkā Zemkopības ministrija ierīkojusi Dagdas 2 gadīgu lauksaimniecības skolu. Apskatām skaisto parku ar simtsgadīgiem kokiem, skolas saimniecībā priekšzīmīgi nostādīto putnkopību, dārzkopību v. t. t. Pie skaisto puķu. apskates kā piemiņu katrs saņemam pa baltai rozei<sup>11</sup>. Sajūsmā par skaistās Konstantinovas apkārtnes priežu mežiem un skaistām baltām rozēm, uzsākām tautas dziesmu: «Še kur līgo priežu meži» un daudz citas.

Pie Opsas ezera apstājamies un ejam apskatīt Lubānas pilskalnu, pazīstamu zem nosaukuma «Lubānas kalns». Stāsta, ka šeit kādreiz bijusi baznīca, kas iegrimusi kalnā. Vēl tagad, kad pusdienas laikā ieklausoties, tad dzirdot pulksteņus skanam zem kalna. Kalnā esot noslēpti arī zelta trauki un nauda, ko nevienam līdz šim vēl neesot izdevies atrast<sup>12</sup>.

Apskatījuši Lubānas pilskalnu, dodamies uz Dagdu, kas atrodas Dagdas ezera ziemeļu rietuma krastā. Vieta, kur atrodas Dagda, ir bijusi apdzīvota sen, senos aizvēstures laikos, par ko liecina divi senie pilskalni ar saviem kultūras slāņiem un nevirpotām trauku lausku atliekām: Dagdas, Lubānas un Dagdas Zamok pilskalni. Par Dagdas miesta, muižas dibinātāju uzskatāms Jānis, Augusts Hilzens, Viļakas (Marien-hauzes) apgabala stārstas Jura Hilzena jaunākais dēls, Hilzenu ģimene cēlusies Vācijā no Teutoņa ordeņa bruņiniekiem un Latvijā ieceļojuši 13. g.s. Juris Hilzens sevi uzskatīja par vācieti, bet abi dēli pārpoļojās. Pēc Hilzena nāves, jaunākais dēls Jānis, tiek iecelts tēva vietā par Viļakas apgabala stārstu. Manto tēva plašos zemes īpašumus, daudzās muižas: Lietuvā, Polijā, Baltkrievijā, Kurzemē. Bez Dagdas, Bukmuižas, Essenmuižas, bija vēl Balvi, Kūdepe, Lipna, Šķilbāni, Baltinava, Aleksandreipole, Franeiskopole, Numerna,

11 Mūsdienās Konstantinova izskatās visai bēdīgi, baltas rozes dāvanā dabūt ir grūti, no parka atlicis maz. Ciemata centrā atrodas pieminēklis kritušiem padomju karavīriem. **Uzdevums I**

12 Lubānas pilskalns. Lieki teikt, ka baznīca vai pils pēc leģendām nogrimusi teju katrā Latvijas paugurā, arī Žaunerānu pilskalnā esot. **Uzdevums J**

Ruškuli un līdz 1724. gadam Salnava un Malnava kopplatībā pāri par 163.776 desetinas. Būdam par Viļakas stārstu, sakarā ar Viļakas pils izpostīšanu kara gaitās, visu laiku dzīvo Dagdā, kur 1727. gadā nodibina vienu no visie Vērojamākām Jezuītu misijām Latgalē. Te viņš izrauga apdāvinātu un centīgu baznīckungu jezuītu Miķeli Rotu (Rotth), kurš ar visu sirdi nododas baznīcas darbam, izmācas latviešu valodu, apmeklē zemnieku mājas, ārstē slimos, dod visādas pamācības un kā galveno piemiņu par sevi atstāj latgaliešu izloksnē S64 lapas puses biezu Dagdā sarakstītu un Polockā 1805. gadā nodrukātu un izdotu grāmatu «Vvssa Mocieba Katoliszka», kas bija viņa ievērojamākais darba auglis, kā piemiņa vairākām paaudzēm. Bez minētās grāmatas viņš sacerējis arī vēl citus rakstus un dzejas.

Hilzens bez tam vēl cēla slimnīcas, ataicināja žēlsirdīgās māsas, būvēja ceļus, dibināja skolas, un visādi palīdzēja iedzīvotājiem tikt pie gaismas un turības. Agrākās, nelielās koka baznīciņas vietā 1741. gadā Hilzens ar saviem līdzekļiem uzcēla tagadējo, krustveidīgo, skaisto ķieģeļu jauktā korintiešu — baroko stilā, 42 m garu un 33 m platumā. Dagdas Romas - katoļu draudzes baznīcu. Cik gaišas un labas atmiņas palikušas tautā par viņa laikmeta zemnieku dzīvi viņa muižu novados, tik tumsas, drūmas ziņas atkal nāk no tautas par zemnieku suņa dzīvi pārējo muižnieku muižu novadiem. Bez minētā, Hilzens Dagdas muižā uzceļ plašu, skaistu pili, ierīko lielu parku, zvērnīcu, observatoriju un bibliotēku. Pēc tēva nāves, viņš arī tēva plašo bibliotēku no Varšavas pārved uz Dagdas pili. Polijas karalis Augusts 111 viņu ieceļ par Infantijas kaštelānu un Minskas vaivodu. 17154. gadā Hilzens izbrauc uz Varšavu, kur nomirst 1761. gadā, tiek atvests uz Dagdu un paglabāts tagadējā Dagdas paša celtas baznīcas pagraba velvēs.

Pēc Jāņa Hilzena nāves, viņa īpašumi nāk viņa jaunākā dēla Justinjāna rīcībā, kurš bija Polijas armijas ģenerālis. Pēc 1772, g. Polijas pirmās sadalīšanas, visas Hilzena muižas pāriet Krievijas ķeizarienes Katrinas II rīcībā. Dagdas apkārtnē tanīs laikos bijuši milzīgi meži, kur dzīvojuši vilki, lāči, caunas, brieži, meža cūkas un daudzi citi dzīvnieki. Iedzīvotāji, lai gan skaitījās kristīgās ticības, bet vēl piekopa elku dievību: mežos lasījās zem kāda ozola un tur upurēja elkiem.

Iebraucot Dagdā, vispirms apskatām Dagdas Romas-katoļu baznīcu, kur par dekānu ir laipnais prāvests Pujats. Dekāna kungs mūs iepazīstina ar baznīcu un citām baznīcas vēsturiskām ziņām. Baznīca celta 1741. gadā ar Viļakas apgabala stārstas, Dagdas muižas grāfa Jāņa Augusta Hilzena līdzekļiem, sv. Trīsvienības vārdā. Celtne ir krusta veidā, jaukta korintiešu - baroko stilā, ar 2 torņiem. Vienā no torņiem ir 5 zvani, no kuriem vislielākais 70 pudu un vismazākais, bet visvecākais, atrasts 1882. gadā, 8 vēršies no Dagdas pie Velteni ciema. Zvans liets Rīgā 1554. gadā. Šī zvana atrašana izskaidrojama ar to, ka senos lielos karos ar krieviem,

krievi būs.to kara sirojumos nolaupījuši un kā laupījumu veduši uz Krieviju pa sen seno Rīgas — Krustpils — Preiļu — Rušūnu — Kameņeca — Dagdas — Osvejas ceļu, kur pazīmes

vēl daudzās vietās labi saskatāmas ar vēl esošām krogu celtnēm un krogu drupām gar ceļa malām. Griestu velves balstās uz 4 mūra četrkantīgām kollonām. Baznīcā 5' altāri, no kuriem 3 mūra un 2 koka. Lielajā mūra altārī novietotas svētbildes: Vissv. Trīsvienības un Vissv. Jumpravas Marijas Bezvainīgās ieņemšanas bilde. Augstāki sv. apustuļu Pētera un Pāvila un zemāk kāda pāvesta un 3 bīskapu figūras<sup>13</sup>.

Apskatījuši baznīcu un pie baznīcas esošos vecos kapus, dodamies apskatīt uz Dagdas ezera vakara ierasta esošās vidus laikmeta kapenes, kur granti jēmot, ir lielā vairumā atrasti ieroči, šķēpi, zobeni, dunči un citi priekšmeti, no ka secināms, ka šeit ir notikušas lielas kaujas. No ezera krasta atklājās jauks dabas skats, kur ezera sidrabaini mirdzošie ūdeņi, ar 3 salīnām ieslēgti ezera kalnainos krastos, šauras joslas veidā, kā saulē vizuļojoša sidraba lenta — aizstiepjās austrumu virzienā — nepārrēdzamā tālumā.

Apskatījuši kapenes un ezeru, dodamies uz Dagdas muižu, kur apskatām 18. g. s. pirmā pusē no Dagdas dibinātāja Jāņa Hilzena dēstīto, plašo parku ar ozolu un liepu alejām, arī tanī pašā laikā celtās, ļoti plašās pils pamatu atliekas. Hilzens, te dzīvodams, sarakstījis un 1750. g. izdevis savu grāmatu «Infanti», kuru, kā arī «Vyssa Mocieba Katoliszka» varēja apskatīt no tikušajā Latgales apgabala izstādē — Pļaujas svētkos Rēzeknē no š. g. 6.—14. septembrim.

Apskatījuši Dagdas muižu, dodamies iepazīties ar Dagdas miestu, pārstaigājot to krustām, šķērsām, apskatot arī baznīcas, 6-klasīgo pamatskolu, vairāk kā 100 veikalus, tīrgotavas, un rūpniecības uzņēmumus. Mazās koka mājiņas, ar krievu ornamentu logu greznojumiem un krievu parauga sētu jumtiņu, vārti ar daudzām pusgruvušām ēkām — Dagda atstāj liela krievu ciema iespaidu.<sup>14</sup>

Apskatījuši Dagdas ievērojamākās vietas un celtnes, dodamies ziemeļu virzienā uz 2 km attālo Dagdas Zamok pilskalnu, kurš atrodas Vecdomes muižas Pizana jaunsaimniecībā, Rapšu ezera dienvidus galā. Pilskalna Kaupres platākā vietā paceļas 20 m. augsts kalns, kurš abos galos ar rakumiem norobežots, tā radot 100 m garumā un 50 m platumā pilskalna plakumu.

Pilskalna vidū saskatāma lēzena ieleja, bet dien vidus galā 2 grāvji, no kuriem plakumam tuvā kais 4 m dziļš. Starp abiem grāvjiem ir 3—4 m. augsts uzbērums. Ziemeļos pilskalnam arī saskatāms 3 m. augsts uzbērums. Pilskalns

13 Lai arī slēpņa atrašanai tas nav nepieciešams, apskati Dagdas baznīcu.

14 Patiesībā tolaik Dagda bija drīzāk ebreju miests – vairāk kā 50% Dagdas iedzīvotāju pirms 2.Pasaules kara bija šīs tautības pārstāvji.

apaudzis simtgadīgu mežu. Kultūras slānis melns un bagāts trauku lauskām, no kā vērojams, ka pilskalns jau senenos laikos ir ticis apdzīvots. Stāsta, ka senos karos kalnā esot apglabāts lielāks vairums zelta. Apskatījuši pilskalnu un Vecdomes 1080 ha lielo muižu, kas agrārreformas laikā sadalīta 48 jaunsaimniecībās, turpinām ceļu uz Bukmuižu, gar gara, šaura Rapšu ezera kalnaino austrumu krastu, no kurienes atveras plaši dabas skati uz visām debess pusēm: saskatāmi zaļi-zilgani dūmākā tītie Dobrauciņas plašie mežu masīvi, Rapšu ezers ar saviem klinšainiem, gleznainiem krastiem, meži un upītes, kalni un lejas. Sasniedzam Jaundomes muižas jaunsaimniecības, kas arī sadalīta jaunsaimniecībās, kur apstājamies pie krustceļiem, sv. Miķeļa kapelles un apskatām no akmeņiem 1814. gadā konusveidīgi ovalās formas celto kapliču ar zvanīnīcu un 2 koka stabiem. Paceļoties tuvākā kalnā, saskatāms Eža 1087 ha plašais ezers ar savām 67 gleznainām salām un krastiem un tālumā saskatāma jau arī Bukmuiža<sup>15</sup>.

Eža ezera salas atblāzmojas ezera sidrabaini vizuļojošos ūdeņos un nepārtrauktiem lakstīgalu koncertiem rada nepārspētu dabas skatu un skaņu harmoniju, kas cilvēkam uz laiku liek aizmirst visas rūpes un bēdas un nodoties dabas krāšņuma romantiskā iespaidā. Laiviņu braucieni starp saliņu šaurajām, gleznainām spraugām, pie nemitīgas lakstīgalu pogāšanas koncertiem, atgādina Venēciju ar saviem kanāliem, gondolām un serenādēm, kur akmens māju vieta Jums pretī raugās krasta brašie ozolu, liepu un smaršīgo ieviņu gleznainie meži, no kuru koku pazarēm, gondoljēru serenādes vietā, plūst nemitīgas jūnija mēneša lakstīgalu un citu putnu jautrās dziesmas, kas viss jūs it kā iejūsma, mūžīgā aizmirstībā, tālā sapņu valstībā.

Tālāk ceļš stiepjas gar Eža ezera austrumu krastu. Sasniedzam Bukmuižu ar kalnā esošo Bukmuižas Romaskatoļu baznīcu, ar balti mirdzošiem torņiem majestātiski paceļoties pār visu plašo apkārtni.

Bukmuiža 18. g. s. pirmā pusē piederēja Viļakas apgabala stārostiem, grāfiem Hilzeniem. 1772. gadā, pēc Polijas pirmās sadalīšanas, muiža pāriet Krievijas ķeizarienes Katrīnas II rīcībā, kura to atdāvina vienam Pēterpils lielmanim Jelāginam. Vēlākos laikos muiža nonāk muižnieku Sobansku un poļu magnātu Šadursku īpašumā. Agrārreformas laikā sadalīta 105 vienībās, no tām 59 jaunsaimniecībās ar izdalītu

50 ha valsts kultūrālo centru, kur ierīkota priekšzīmīga lopkopības saimniecība, ar labi nostādītu lopbarības sakņu, zaļbarības un āboliņa kultivēšanu.

Bukmuižas pirmā koka baznīca celta 18. g. s. pirmā pusē no jezuītu ordeņa ar muižnieka — grāfa Hilzena līdzekļiem. Tagadējā glītā mūra baznīca celta no laukakmeņiem 1829. gadā sv.

Ludviķa (Francijas karaļa) vārdā. Baznīcas archīvā uzglabājušās vecās metriku grāmatas no 1784. gada.

Baznīcā atrodas arī slavenā Dievmātēs svētbilde, sidrabā tērpta, kura ir kopija no Lietavas, Šilevas Dievmātes bildes un to uzskata par brīnumdarītāju, kas saskatāms no apkārt bildei piekārtām daudzām votām — dāvanām un nostāsta par vietējā muižnieka Sobanska brīnišķīgo izvešēlošanos.

Pateicamies prāvestam Kazlasa kungam par laipno uzņemšanu, atvadāmies un dodamies uz Pīlāriem. Ceļš visu laiku stiepjas pa Eža ezera ziemeļa krastu. Bezvēja saulains laiks, skaistā ezera ūdeņi ir kā spogulis un tajos atblāzmojas zilās debesis, atvīz krasta meži, birstalas, kalni ar mazajām gleznainām ezera saliņām.

Sasniedzam Dubaukas pilskalnu, kurš atrodas 2 km ziemeļrietos Bukmuižai. Pilskalnam rietumu pusē

piekļaujas neliels ezeriņš, pazīstams zem nosaukuma «Baltais ezers», bet dienvidos pāri ielejai augsts kalns.

Visvairāk no dabas nocietinātais ziemeļa-rietuma stūris, aprakts 3 grāvju rakumiem un 3 vaļņu uzbūrumiem, kas pāriet terasēs, kas stiepjas visapkārt pilskalnam. Kultūras slānis melns, ar saskatāmām trauku lausku, ogļu un daudzītu akmeņu atliekām, no kā vērojams, ka pilskalns jau senos laikos ir bijis apdzīvots un stipri nocietināts, pārvaldot šī apgabala plašāku apkārtni.

No pilskalna atveras plašs dabas skats uz Eža ezeru, un Latgales centrālo augstieni, morēnu pauguru joslām, visdažādākos virzienos. Apskatījuši šo vareno mūsu senču pilskalnu, dodamies ziemeļrietuma virzienā, kur ceļš līcu loču aizvijas pa Latgales centrālās augstienes pauguraino virsmu.

Sasniedzam Kumpiņu ciema viensētas, kur, izbraucot cauri mežam, kalna pakājē atklājās ezeriņš. Stāsta, ka šinī ezeriņa ielejā, starp stāvajiem kalniem 1812. gadā tikusi iznīcināta kāda Napoleona karaspēka daļa ar visiem ieročiem, lielākai daļai apslīkstot ezeriņā un tā pēc no ezeriņa izzvejoti Napoleona laika kara ieroči.

Sasniedzām Patmalnieku ciema viensētas ar Košenu ezeru, ar viensētām izkaisītām ezera krastā. Turpinām ceļu, kurš visu laiku stiepjas pa kalnainu apgabalu — te paceļoties kalnā, te atkal noslīdot ielejā.

Sasniedzot Dubuļu muižas viensētas un ezeriņu, dodamies uz Dzirkājiem apskatīt mūsu senču pilskalnu, pazīstamu zem nosaukuma «Liepu kalns», un vienu kilometri tālāk no šī pilskalna milzeni — visaugstāko kalnu Latgalē un otro visaugstāko kalnu visā Latvijā — Dzirkāļu kalnu 289,4 m. virs jūras līmeņa. (Gaiziņa kalns, visaugstākais Latvijā, 310 m. virs jūras līmeņa.) Vārds Dzirkāļi cēlies no vārda dziras, leitiski giras — mežs un kolet — sargāt, glabāt, tāpēc Dzirkāļu vietu vārdu nosaukumu tuvākā apkārtnē sastopamas apcietinātas vietas. Pilskalns ir kraujš kalna stūris, kas ar lēzenu ieleju ziemeļu rietumos atdalīts no Latgales centrālās augstienes pārējiem kalnu pauguriem. Šī puse pilskalnam, ir lēzena un nocietināta uzbūrumiem. Pārējās kalna puses stāvas — 40 m. augstas. Pilskalns 45 m. garš

un 25 m. plats. Kultūras slānis niecīgs, no kā spriežams, ka te ir bijusi kāda sena nocietināta vieta, apdzīvota ne

15 Bukmuižas baznīca. **Uzdevums K.**

visai ilgu laiku.

Apskatījuši pilskalnu, dodamies austrumu virzienā un sasniedzam Dzirkāļu kalnu, arī Lielais Liepkalns ar 30 m. augsto trigonometrisko torni virs tā. No kalna un torņa atveras bezgala krāšņi dabas skati uz visām debess pusēm: balti mirdzošie baznīcu torņi, kalni, ielejas, zaļojoši lauki, pļavas, meži, bērzu birstalas ar daudziem zili sidrabaini saulē kā kreļļu virknes vizuālo jošiem ezeriņiem un upītēm. Saskatāmi arī Rāznes un Osvejas plašo ezeru sidrabaini mirdzošie ūdeņi. Ļoti skaists skats uz Latgales augstienes morēnu pauguru joslām, dažādos virzienos, kas it kā atgādina pauguru viļņojo šo jūru, nozūdošo apvārksņa tālajā zilgmē<sup>16</sup>.

Apskatījuši Latgales kalnu karāli, turpinām ceļu ziemeļvakaru virzienā uz Rāznes ezeru. Ceļš līcu ločaini aizvijās pa kalniem un ielejām gar bērzu un lapu koku birstalām un gravām uz Antropovas muižas jaunsaimniecībām, kur, uzkāpjot augstākā kalnā, saskatāmas daudzas apkārtnes skaisto bērzu birzes, kalnu pauguri un gravas ar daudziem maziem saulē mirdzošiem ezeriņiem.

Latvijas-Latgales ezeru milzenis ir Rāznes ezers, 5598 ha plašs, jo Lubānes ezers pēc rēgulēšanas un nosusināšanas darbu izvešanas zaudējis savu agrāko plašumu, dziļumu un sakarā ar to arī savu pirmvietu uz lielāko ezeru Latvijā.<sup>17</sup> Rāznes ir 9,5 km. garš un 8,5 km plats, 55,98 kv. km. platības, atrodas 161,1 m virs jūras līmeņa. Ezerā vakaru pusē paceļas 3 lielākas un 4 mazākas kalnainas salas. Krasti lēzeni ar dažās vietās stāviem morēnu pauguriem. Dibena nogulsnes daudz kūdras — dūņu un satur daudz humusa vielu, caur ko ezera ūdens svina brūnā krāsā. Ezers sasniedz dziļumu līdz 30 m. dziļākā vietā, bet caurmēra dziļums ap 10 m. Saulainā, rāmā dienā, kad ezera svina brūni-sidrabaini mirdzošos plašajos ūdeņos atblāzmojas krasti, kalni, birstalas, krasta ciemu ēkas, savrup augošie slaidie koki un debess zilgme. Kad ūdeņos nešūpojas bezbēdīgie viļņi, viegli un bez trokšņa slīd zvejnieku lielās un sapņotāju — dabas mīļotāju mazās laiviņas, tikai airu klaboņa, putnu iekārķšanās un suņu rejas iztraucē šo romantisko-sapņaino klusumu ar skaņu desmitkārt pavairotu atbalstu. Cik ezers jauks un romantisks ir rāmā saulainā laikā, tik tas briesmīgs un bīstams vētrā, kad viņā saceļas balti putojoši viļņi, gatavi aprīt visu, kas viņiem gadās ceļā. Tad zvejnieku un dabas mīļotāju laivām nekavējoši jānozūd no ezera plašajiem ūdeņiem vai nu kādā tuvākā salīnā, vai ezera krastā. Romantisks ezers izskatās arī vēlā rudenī, kad tas aplūpjas ar pirmo ledi; tad veseli bari makšķernieku steidzas uz ezeru, jo makšķerēšana tikko aizsalušā ezerā dod ļoti bagātus zivju lomus, dienā ap 16 un vairāk kilogramus.

16 Šķiet, ka autors šeit putrojas, nespējot īsti nošķirt Dzirkāļu kalnu no Lielā Liepkalna. **Uzdevumam L** jāapmeklē Lielais Liepkalns.

17 Interesanti, ka vēlāk Lubāns atkal atguva Latvijas lielākā ezera statusu.

Tad ne tikai ciemu iedzīvotāji — lieli un mazi, bet arī pilsētnieki trauc uz ezeriem veseliem bariem un Latgales skaistie, zilganu ledū klātie ezeri mudzēt mudž no makšķerniekiem<sup>18</sup>.

Plānais pirmais ledus skan, dimd, brakšķ, sprēgā zem makšķernieku smagajiem soļiem un nemitīgām ledus caursišanām. Arvienu vairāk un vairāk pildās zivīm lielās makšķernieku kules. Vienam otram, kad sāk mesties rudens īso dienu tumsa, laimīgākam tās zivīm jau pilnas, un makšķernieki, kā bariem rīta agrumā nākuši, tā bariem arī nozūd vakara tumsā, lai rīta agrumā atkal dotos uz ezeru makšķernieku gaitās.

Pagājušas dažas dienas. Ledus palicis biezāks — braucams zirgiem, makšķernieki un āmurnieki nozuduši. Ierodas zvejnieki ar lieliem, 1000 m. gariem tīkliem un tīklu apkalpi no 20 līdz 25 cilvēkiem. Ezers atkal atdzīvojas. Skan darba ritms, gremdējot plašos tīklus ezera tumšajos ūdeņos un velkot laukā bagātos Pētera lomus — izzvejojot ar vienu tīkla vilcienu vairākus simtus pudu garšīgo Rāznes zivju.

Rāznes ezers ļoti bagāts reti sastopamām zivīm, jo bez parastām zivīm šeit zvejo: snitas, selavas u.c., kas sastopamas tikai dziļos un plašos ezeros, kā: Rāznā un Siverā. Ziemā, straujāk mainoties gaisa temperatūrai un ūdens līmenim, ledus sega sāk plaisāt, kas kā lielgabalu dārdoņa noskan pa visu plašo apkārtni, radot plaisas līdz 1 m. platumā. Lai plaisas neapdraudētu braucējus, ceļā plaisu vietās liek kokus, apm. 6 m. garumā, sasietus pļosta veidā ar galos piestiprinātiem šķērskokiem, kas atbalstās uz ledus. No plaisu starpām paceļas gaisā ūdens izgarojumi, kas pie lielāka sala saskatāma kā kūpoša migla, kas Rāznes ezeru ietin it kā baltā miglas villainē. Tad mēdz teikt: «Razna kūp, būs sals.»

Pavasara saulei karsējot ledū, kā pirmais atkūst dienvidus krasts, kur daudzas upītes, veļot savu straujos ūdeņus no Latgales centrālās augstienes, saulei palīdz ātri izkausēt ledū, dodot vējam iespēju ezerā sacelt viļņus un ar viļņu sparu dzīt neizkusušo ledus masu uz krastu.

Rāznes ezers pirms pasaules kara piederēja vairākām muižām, kā: Kaunatas, Zelenposles, Zosnas, Dukstīgalas un - arī Lipušķu pareizticīgo draudzei. Izvedot agrārreformu, ezers pārņemts valsts īpašumā, izņemot Lipušķu pareizticīgo draudzes daļu.

Apskatījuši Rāznes ezera plašos ūdeņus, turpinām ceļu dienvidvakaru virzienā uz Lipukiem.

Ceļš stiepjas gar Rāznes ezera dienvidvakaru krastu. Bezvēja saulainā laikā skaistā, plašā ezera ūdeņi spīd gludi kā spogulis, tajā atblāzmojas zilās debesis, atvīz krasti, birstalas, kalni, gleznainās sala sar slīpi spīdošiem saules stariem, kā arī zaļojošās pļavas, purvāji, kalnu pauguri, bērzu birstalas un daudzas mazas upītes, kas burbu. odamas strauji ietek plašajā Rāznā. Priekšā pret debesu dzidro zilumu saskatām melnu siluetu — veco Volkenbergas pilskalnu. Viss tas kopā rada burvīgu

18 Vieta pie Rāznes ezera. **Uzdevums M.**

iespaidu.

Diedvidu virzienā, 1 1/2 km. atālu ir pilskalns, pazīstams zem nosaukuma «Karātavu kalns». Pilskalna plakums ir ovālas formas un tā ziemeļu mala krauji noslīd purvainā pļavā. Pilskalns apaudzis ar mežu un krūmiem. Kultūras slānis niecīgs, saskatāms uzglabāties tikai ziemeļu pusē ar trauku lausku, ogļu un apdedzinātu akmeņu atlikumiem, no kā vērojams, ka te savā laikā ir bijusi kāda nocietināta vieta, apdzīvota ne visai ilgu laiku.

Sasniedzam 248 m. augsto Padebešu kalnu ar uz kalna esošām Volkenbergas pils drupām<sup>19</sup>. Ziemeļos kalnam pie lielceļa atrodas neliels no krūmiem brīvs laukumiņš, no kura pa krauji nogāzi celiņš uzvijas kalna virsotnē, kur pa labi dienvidvakaru pusē paceļas Volkenbergas pils. sienu ap 3 m. biezumā. Volkenbergas pils celta vecā pilskalna vietā no vācu bruņinieku ordeņa ap 1250. gadu, kā otrā pils Latgalē, tirdzniecības un kara ceļu nodrošināšanai — aizsardzībai pret krievu un lietuvju uzbruku miem, Pils celta mūra, trapēcijas veidā, ar ieeju pilī no ziemeļu puses un pagraba velvēm apakš pils. Pagraba aizbrukušo ieeju vēl tagad var labi saskatīt. Apkārt kalnam bijis valnis ar grāvi un akmens sētu, kura pazīmes var vēl tagad saskatīt kalna ziemeļu pusē.

Volkenbergas vārds pirmo reizi minēts 1252. gadā, kad ordeņa brāļi Volkenbergā salasa lielu karaspēku, kas, Rēzeknes fogta un Daugavpils komtūra vadībā, dodas karā pret Lietuvu, bet cieš neveiksmi. Otrreiz Volkenbergas vārds minēts kādā 1263. gada dokumentā, kur minēts jau Volkenbergas komtūrs Teodorichs, bet trešo reizi, 1271. gadā, kādā grāmatā, kas atrodas Petrogrādas publiskajā bibliotēkā, kur ir raksts par Volkenbergas komtūra zīmogu un pašu komtūru Teodorichu. 1277. gadā ordeņa karaspēks tiek sakauts no krieviem un lietuvjiem, Volkenbergas pili izposta un pēc noslēgtā miera seko arī pašas Volkenbergas komtūras likvidācija.

Par seno Volkenbergas pili tautā uzglabāju šās sekojošas teikas: pils pagraba velvēs atro doties ieslodzīta, nolādētā un ķēdēm piekaltā pie lādes, kas pildīta ar zelta naudu, Volkenbergas valdnieka skaistākā meita, ko apsargājot nikni melni suņi. — Bagātā skaistā Volkenbergas pils lielkunga meita Rēza (Roze) solījusi iziet par sievu pie tā, kas aulekšiem uzjās stāvajā pilskalnā ar pilnu vīna kausu un pasniegs to caur pils logu viņai. Sajājuši daudz novadu virsaiši, bet neviens nespējis to izpildīt; līdz kādreiz atjājis kāds brašs, skaists virsaitis ar zvaigžņotu zirgu no Mežotnes, vārdā Mežotis, kas noteikumus izpildījis un ieguvis par sievu skaisto, bet apburto Rēzu. Rēza kādreiz pārvēršas par čūsku, Mežotis to, nezinādams, sacērt ar šķēpu gabalgalos. Čūska pirms

saciršanas paspēj Mežotni sadzelt un tā mirst abi.

No Volkenbergas pilskalna atveras plaši dabas skati uz visām debesu pusēm: ziemeļos jaukais, plašais Rāznas ezers ar Lipušku ciema zaļajiem kokiem un baznīcu sidrabaini mirdzošiem torņiem, austrumos kalnu pauguri, pļavas, bērzu birstalas, mirdzošās kā sidraba lentas — daudzas upītes, Karātavu kalns un Latgales centrālās augstienes kalnāji ar Latgales kalnu karaļa — Dzirkāļu kalna trigonometrisko torni un dienvidos un vakaros: zilgani meži un lauku zaļojošie sējumi un pļavas.

Apskatījuši Volkenbergas pils drupas, dodamies atpakaļ uz Lipuškiem un Zosnu. Sasniedzam Dvarcu mazmuižu, kur pa kreisi lielceļam apskatām tā saucamo Mārgu kalnu un ziemeļos kalnam esošās senās Napoleona kapenes un pa labi lielceļam uz paša Rāznas ezera krasta pie grants bedrēm mūsu senču kapenes, kas ļoti bagātas bronzas un dzelzs senlietu atradumiem. Turpinot ceļu, sasniedzam Gineviču, kur Cuša un Nbvika zemē apskatām mūsu senču. IX un X g. s. kapu lauku ar tipisku bagātu kara inventāra atradumiem, pēc kā ir rekonstruēts arī vēsturiskais senlatviešu karavīra tērps. Kapenēs atrasto interesanto sen latviešu karavīra kapa inventāru interesenti var apskatīt kara muzejā Rīgā.

Sasniedzam Zosnas muižu ar plašo dārzu un parku, Romas-katoļu nelielo koka baznīciņu noslēpušos kokos<sup>20</sup>, 6-klasīgo pamatskolu ar tūristu mītni. Zosnas muiža savā laikā piederēja Krievijas valsts padomes loceklim krievu kņazam Golicinam, kurš tanī laikā ierīkoja plašu augļu dārzu un skaisto parku ar dažādiem krāšņuma kociņu dēstījumiem, kas tagad kļuvuši par simtsgadīgiem kokiem<sup>21</sup>. Šeit atveras plašs skats

uz Rāznas ezera plašajiem ūdeņiem un 6 salīnām, vienīgajām visā plašajā Rāznas ezerā.

Apskatījuši Zosnas ievērojamākās vietas un celtnes, dodamies vakaru virzienā gar Veczosnas 1200 ha plašā ezera dienvidu krastu uz Veczosnu, kur apskatām muižas skaisto parku ar ezera krasta vītoliem, un gar ezera vakaru krastu uz kalnā esošo priežu silu, kur starp kokiem paceļas vairākstāvu skaista, grezna mūra ēka ar 100 istabām, ko pirms pasaules kara uzcēlis bagātais muižnieks, Sibīrijas lielā dzelzceļa un Varšavas lielāko tiltu būvētājs inženieris Kerbīts, kā bezmaksas atpūtas mītni: māksliniekiem, rakstniekiem un citiem garīga darba darbiniekiem. Uznākot pasaules karam un revolūcijai, ēka palikusi nenobeigta<sup>22</sup>.

Apskatījuši Veczosnu, turpinām ceļu taisnā virzienā uz vakariem. Sasniedzam Rēkšu, Skutēņu kalnainā apvidā viensētas ar vienā otrā vietā saskatāmiem priežu siliem,

19 Padebešu kalna pakājē atrodama piemiņas plāksne, kurā minēts kāds notikums, kurš visai tipiski raksturo to laikmetu, kad notika vēsturiskā ekskursija.  
**Uzdevums N.**

20 Zosnas katoļu baznīca ir viena no mazākajām koka baznīcām Latvijā. **Uzdevums O.**

21 Zosnas muiža. **Uzdevums P.**

22 Neilgi pēc “ekskursijas” ēkas celtniecības darbi tika atsākti ar mērķi izbūvēt sanatoriju, pabeigta – 2. Pasaules kara laikā. **Uzdevums R.**

kur pie Skuteņiem lielceļa ziemeļu pusē paceļas kalnu pauguri ar 219,4 mtr. augstu kalnu, ar uz kāda paugura esošo mazu skaistu ezeriņu. Sasniedzam Spēļu muižu ar Spēļu jauko ezeriņu un Viškari ciema viensētas, kur, paceļoties augstākā kalnā, atklājas jauki dabas skati: uz ziemeļiem — Rozentovas 900 ha plašais priežu meža masīvs, zaļi zilganā dūmākā tīts; dienvidos bērzu birztaļas, priežu sili, kalni, ielejas, ar, kā sidraba lenta, aiz vijošos Maltas upi. Sasniedzam Rozentovas muižu ar Romas katoļu baznīcu, kas celta 18. g. s., muižas plašo dārzu un plašo parku simtgadīgām augstām liepām. Rozentovas muižas plašie zemes īpašumi pirms pasaules kara piederēja muižniekam Bogomoļcam un te pirms pasaules kara bija ap 300 galvu tīro Holandes sugas govju. Muižā atradās slavenā siernīca, kur tika izgatavoti garšīgi visādu šķirņu sieri, pazīstami zem nosaukuma «Rozentovo» ne tikai visā Krievijā, bet arī ārzemēs. Kara un revolūcijas laikā plašā pils nodedzināta. Muižas plašā parkā var apskatīt simtgadīgās resnās, žuburainās liepas ar 6, 7, 9 un 11 žuburiem.

Pie Rozentovas šosejas atrodas Baravajas ciems, kas savu nosaukumu dabūjis no kādreizējā lielā priežu sila krievu vārda «bor», kur vēl tagad saskatāmi daudzi priežu sili. 1831. gadā, pēc Petrogradas-Varšavas šosejas izbūves, šeit tika uzcelta pirmā celtne — pasta zirgu stacija ar plašu pagalmu<sup>23</sup>. Borovaja ciems nodibinājies 1923. gadā pie Maltas stacijas, Latgales šosejas, un 4 lielceļu krustojumā. Ciems katru gadu uzplaukst, ko veicina nedēļas tirgi, kas apkalpo 6 apkārtnes plašo pagastus, dodams tirgus apgrozību ne mazāku kā Rēzeknē. Ciems stiepjas gar abām malām šosejai; neilgā laikā šeit izbūvētas pāri par 140 jaunas ēkas ar 40 tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumiem pie 750 cilvēku lielā ciema iedzīvotāju skaita.

Pa gludo Latgales šoseju traucam dienvidu virzienā uz Rušūnu. Sasniedzam viskalnaināko un dabas krāšņumiem skaistāko vietu, ar pie pašas šosejas, priežu meža kalna ielejā esošo teiksmaino «Dzilukšņa» ezeru, kurš šose jas labajā pusē, vairāku pakalnu apskauts, vakara saulē sapņo neliels ezeriņš. Krasta stāvajos kalnos kuplo alkšņu krūmāji ar lapu kokiem un zaļojošais priežu mežs. Sasniedzam Rušēnīcas muižu, ar mūra balto pili-vasarnīcu, celtu 1903. gadā. Šeit ļoti skaistā kalnaina, simtgadīgiem priežu kokiem apaugusi, vieta, kur Rušēnīcas upe, plaši plūzdama no Rušūnas ezera, lēni, mierīgi veļ plašā

Rušūnas ezera tumšos ūdeņus uz Zalvu ezeru un upju ezeru ūdens sistēmu uz mūsu māmuļu — Daugavu. Šeit atrodas arī stipri nocietinātais pilskalns «Gorodok». Pa upes krastu dodamies Zalvezera virzienā, kur starp Latgales šoseju un Zalvu ezeru pie Kovšika ezeriņa apskatām tilta vietu, kur 1812. gadā, Napoleņona

karaspēka daļas, virzoties pa seno Rīgas lielceļu, pārgāja pār plašo Rušēnīcas upi. Apskatījuši Rušēnīcas vēsturiskās vietas pa gludo Latgales šoseju, pēc vairāk kā 300 km. nobraukšanas, tautas dziesmas skandinot, atkal ieripojām Rušūnā.

23 Baravajas zirgu pasta stacijas ēka labi saglabājusies līdz mūsdienām. **Uzdevums S**